

במדבר פרק יט

מבנה הפרק - למורה

<p>(א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר: (ב) זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוֹם אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֵל: (ג) וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשַׁחַט אֹתָהּ לִפְנֵי: (ד) וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדְּמָה בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִדְּמָה שֶׁבַע פְּעָמִים: (ה) וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָי וְאֶת עֵרְוָה וְאֶת בְּשָׂרָהּ וְאֶת דְּמָה עַל פְּרִשָׁה יִשְׂרָף: (ו) וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אָרְזוֹ וְאֹזֹב וּשְׁנֵיתוֹ לְעֵת וְהִשְׁלִיךְ אֶל תּוֹךְ שֹׂרֶפֶת הַפָּרָה: (ז) וַכֹּבֵס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרַחֵץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֵר יָבֹא אֶל הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד הָעֶרֶב: (ח) וְהִשְׂרָף אֹתָהּ וַכֹּבֵס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרַחֵץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב: (ט) וְאִסַּף אִישׁ טְהוֹר אֶת אִפְרַי הַפָּרָה וְהֵנִיחַ מַחוּץ לַמַּחֲנֶה בַּמָּקוֹם טְהוֹר וְהִיתָה לְעֵדוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמִי נָדָה חֲטָאת הוּא: (י) וַכֹּבֵס הָאִסָּף אֶת אִפְרַי הַפָּרָה אֶת בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְהִיתָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָגֵר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם :</p>	<p>הכנת אפר הפרה – לכוהנים</p>
<p>(יא) הַנִּגַּע בַּמֵּת לְכָל נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים: (יב) הוּא יִתְחַטֵּא בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר וְאִם לֹא יִתְחַטֵּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר: (יג) כָּל הַנִּגַּע בַּמֵּת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת וְלֹא יִתְחַטֵּא אֶת מִשְׁכַּן ה' טָמֵא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נָדָה לֹא זָרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טָמְאָתוֹ בּוֹ: (יד) זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל וְכָל אֲשֶׁר בְּאֹהֶל יִטָּמֵא שִׁבְעַת יָמִים: (טו) וְכָל כְּלֵי פְתוּחֵי אֲשֶׁר אֵין צְמִיד פְּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא: (טז) וְכָל אֲשֶׁר יָגַע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלָל חָרַב אוֹ בַּמֵּת אוֹ בַּעֲצָם אָדָם אוֹ בַּקֶּבֶר יִטָּמֵא שִׁבְעַת יָמִים: (יז) וְלָקַחוּ לְטָמֵא מֵעֵפֶר שֹׂרֶפֶת הַחֲטָאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כְּלֵי: (יח) וְלָקַח אֹזֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טְהוֹר וְהִזָּה עַל הָאֹהֶל וְעַל כָּל הַכְּלִים וְעַל הַנֶּפֶשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם וְעַל הַנִּגַּע בַּעֲצָם אוֹ בַּחֲלָל אוֹ בַּמֵּת אוֹ בַּקֶּבֶר: (יט) וְהִזָּה הַטְּהַר עַל הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטָּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַכֹּבֵס בְּגָדָיו וְרַחֵץ בַּמַּיִם וְטָהַר בְּעֶרְב: (כ) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטָּמֵא וְלֹא יִתְחַטֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִתּוֹךְ הַקֹּהֶל כִּי אֶת מִקְדָּשׁ ה' טָמֵא מִי נָדָה לֹא זָרַק עָלָיו טָמֵא הוּא: (כא) וְהִיתָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִזֶּה מִי הַנִּגַּע יַכֹּבֵס בְּגָדָיו וְהַנִּגַּע בְּמִי הַנִּגַּע יִטָּמֵא עַד הָעֶרֶב: (כב) וְכָל אֲשֶׁר יָגַע בּוֹ הַטָּמֵא וְהַנֶּפֶשׁ הַנִּגַּעַת תִּטָּמֵא עַד הָעֶרֶב:</p>	<p>הטהרה מטומאת המת - לישראל</p>

- 1..... מבנה הפרק - למורה
- 2..... מיקומה של הפרשה
- 4..... פסוקים א-י: תהליך הכנת אפר פרה אדומה [רשות]
- 6..... פסוקים יא-כב: המיטהרים מפרה אדומה [רשות]
- 9..... ייחודה של פרשת פרה אדומה וטעמה
- 11..... הקשר רחב [רשות]
- 12..... הקשר אישי [רשות]

מיקומה של הפרשה

בפרק זה אנו לומדים על מצוות פרה אדומה, שבעזרתה יכול אדם, הנחשב טמא למת, להיטהר מטומאתו. הפרק פותח בדרך בה מכינים את אפר הפרה, וממשיך לתאר כיצד ניתן להיטהר באמצעותו. פרטי המצווה מיוחדים במינם ונחשבים לאחד מסודות התורה.

טומאת המת

טומאת המת נחשבת הטומאה החמורה ביותר. חומש במדבר עוסק בדרך בה ניתן להיטהר מהטומאה החמורה ביותר - טומאת המת. בלשון התורה טומאה זו נקראת טומאה "לנפש אדם".

בפרק ט בחומש במדבר מסופר על אנשים שלא יכלו להשתתף במצוות אכילת קרבן הפסח בגלל טומאה זו: "וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח" (במדבר ט, ו). המושגים טומאה וטהרה: טומאה נוצרת בדרך כלל על ידי מגע של אדם וכלים עם אחד מהטמאים. ההשלכה המרכזית של מצב הטומאה היא, שהטומאה מונעת מהאדם מלהגיע למקדש או לאכול קדשים (קרבנות, תרומה). טהרה - היא מצב הפוך, שמאפשר לאדם להגיע למקדש ולאכול קדשים.

[להעמקה]

חומרתה של טומאת המת באה לידי ביטוי בשני היבטים:

1. טומאת המת הופכת את הנטמא בו לאב הטומאה.
2. בכדי להיטמא בטומאת המת אין צורך לגעת בו כמו שנדרש בטומאות אחרות, מספיק להימצא באותה קורת גג עם המת (טומאת אוהל).

מיקומה של הפרשה - כתיבת הפרשה במרכזו של חומש במדבר

הערה למורה: לשיקול דעתו של המורה האם ללמד את נושא המיקום בתחילת הלימוד או בסופו.

התלמוד במסכת גיטין (ס א-ב) קובע: "אמר ר' לוי: שמונה פרשיות נאמרו ביום שהוקם בו המשכן... ופרשת פרה אדומה..."

יוצא אפוא שפרשת פרה אדומה כבר נאמרה עם הקמת המשכן המתואר בסוף חומש שמות. מקומה 'הטבעי' של פרשה זו צריך היה להיות יחד עם פרשיות הטומאה והטהרה של חומש ויקרא.

מדוע אם כן, היא מובאת דווקא בהקשר הנוכחי?

בדבר זה התחבטו פרשנים שונים, יש מהם שמצאו קשר לפנייה ויש שמצאו קשר לאחריה ויש שמצאו קשר למקומה.

(להרחבה: הרב שביב מציג את הדעות השונות במאמרו על [פרשת פרה](#))

נציג בקיצור את ההסברים העיקריים:

1. הפרשה קשורה לפרקים הקודמים:

יש קשר בין מצווה זו לקובץ המצוות בסוף פרשת קרח (פרק יח), שנועדו לחזק את השמירה על המשכן. מצוות פרה אדומה עוסקת בשמירה על טהרת המשכן, שגם היא חלק מהשמירה על המשכן (ראבי"ע על פסוק ב, ודעת מקרא באפשרות א', וכך עולה גם מרמב"ן בפסוק א).

2. הפרשה קשורה לפרשיות הבאות:

א. בפרק הבא, פרק כ, מסופר על מותם של מרים ואהרן, והפרשה שלנו מדברת על טומאת המת.
ב. הפרשה ממוקמת כאן כדי להקדים את סיפור הכיבושים הגדולים של ישראל שיסופרו לנו בפרק כא, ולאחר מכן בפרק לא. במלחמות הללו יטמאו הרבה אנשים למת, כפי שהיה במלחמת מדין, ועל כן שובצה כאן פרשה זו (ר"י אברבנאל).

3. משמעות מקום הפרשה מבחינת ציר הזמן של הספר:

בראש הפרק הבא, פרק כ, מגיעים בני ישראל לקדש שבמדבר צין בחודש הראשון, שעל פי חז"ל הוא החודש הראשון של השנה הארבעים. מרד קרח בפרקים טז-יז וקובץ הדינים בפרק יח התרחשו על פי שיטת רמב"ן בשנה השנייה (על פי פירושו לבמדבר טז, א).

אנחנו נמצאים אם כן, במקום ייחודי בתורה בין השנה השנייה לבין השנה הארבעים של נדודי ישראל במדבר. דור שלם של יוצאי מצרים, ידעו שבגזירה שנגזרה לאחר חטא המרגלים, הם לא יזכו להגיע לארץ ישראל וימותו במדבר. זו מציאות קשה שבה אנשים מחכים למותם במדבר במשך עשרות שנים. פרשת פרה אדומה, המלמדת כיצד מטהרים מטומאת המוות וחוזרים לטהרת החיים, מרוממת את המציאות הזאת ונוטעת תקווה שניתן להתרומם מטומאת המוות.

הערה למורה: התלמיד צריך לדעת הסבר אחד.

פסוקים א-י: תהליך הכנת אפר פרה אדומה [רשות]

הערה למורה: כל היחידה העוסקת בהכנת אפר פרה אדומה היא רשות.

תהליך הכנת אפר הפרה

א וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר: ב זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליה פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על: ג ונתתם אותה אל אלעזר הכהן והוציא אותה אל מחוץ למחנה ושחט אותה לפניו: ד ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו והזה אל נכח פני אהל מועד מדמה שבע פעמים: ה ושרף את הפרה לעיניו את ערה ואת בשרה ואת דמה על פרשה ישרף: ו ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת והשליך אל תוך שרפת הפרה: ז וכבס בגדיו הכהן ורחץ בשרו במים ואחר יבוא אל המחנה וטמא הכהן עד הערב: ח והשרף אתה יכבס בגדיו במים ורחץ בשרו במים וטמא עד הערב: ט ואסף איש טהור את אפר הפרה והניח מחוץ למחנה במקום טהור והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה חטאת הוא: י וכבס האסף את אפר הפרה את בגדיו וטמא עד הערב והיתה לבני ישראל ולגר הגר בתוכם לחקת עולם:

תהליך הכנת הפרה

1. הכנת אפר פרה

- א. ונתתם אותה אל אלעזר הכהן והוציא אותה אל מחוץ למחנה - הוצאתה ע"י הכהן מחוץ למחנה, ושחיתתה על ידי שוחט (פסוק ג).
- ב. ושחט אותה לפניו - שחיתתה לפני אלעזר ע"י זר
- ג. ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו והזה אל נכח פני אהל מועד מדמה שבע פעמים - הזאת הדם כנגד פתח אוהל מועד (פסוק ד).
- ה. ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת והשליך אל תוך שרפת הפרה - השלכת עץ ארז, אזוב ושני תולעת לתוך השריפה (פסוק ו).
- ו. ואסף איש טהור את אפר הפרה והניח מחוץ למחנה במקום טהור - איש טהור אוסף את האפר ומניח מחוץ למחנה במקום טהור, למשמרת (פסוק ט).

2. הוספת מים חיים

- והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה חטאת הוא .
למשמעות המושג "מי נדה":

הערה למורה - בזמן שבית המקדש קיים, מבצעים את ההזאה בראש הר הזיתים, במקום בו רואים את פתח ההיכל. וכן מביא רש"י: **ושרף את הפרה לעיניו** – שורפים את הפרה על כל חלקיה. (פסוק ה)

אל נוכח פני אהל מועד - עומד במזרחו של ירושלים ומתכוין ורואה פתחו של היכל בשעת הזאה הדם. (יומא כח).

רש"י:

למי נדה - למי הזייה, כמו "וידו אבן ביי" (איכה ג, נג), "לידות את קרנות הגוים" (זכריה ב, ד), לשון זריקה.

ראב"ע:

למי נדה - פירושו רחוק, כמו "מנדיכם" (ישעיהו סו, ה).

רש"י מסביר את הביטוי 'מי נדה' מלשון ידויי - מים שמיידים אותם, שזורקים אותם. ראב"ע מפרש 'מי נדה' על שם הטומאה – מים שמסירים את הטומאה. ואמנם, בהמשך הפרשה הם נקראים 'מי חטאת' (יז) שענינם חיטוי, שמחטאים ומטהרים את הטמא.

התנאים לכך שהפרה תחשב פרה אדומה כשרה [העמקה]

- א. אַדְמָה תְּמִימָה - אם יש לה שתי שערות שחורות או יותר, היא פסולה (רש"י, ד"ה 'אדומה' - שתהא תמימה באדמימות שאם היו בה שתי שערות שחורות פסולה).
- ב. אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם - כמו כל קורבן "כל אֲשֶׁר בוּ מוּם לֹא תִקְרְבוּ כִּי לֹא לְרִצּוֹן יִהְיֶה לָכֶם" (ויקרא כב, כ).
- ג. אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עַל - לא שמו עליה עול של המחרשה ולא עבדו איתה בשדה. בדומה לעגלה ערופה. (חז"ל ציינו את הנקודות המשותפות ביניהן, שתיהן "עבודה" הנעשית מחוץ למקדש).

פסוקים יא-כב: המיטהרים מפרה אדומה [רשות]

משך תהליך הטהרה

התורה מציינת שאדם שנטמא למת, נטמא לשבעה ימים. לאחר מכן הוא טהור רק בתנאי שעבר ביום השלישי וביום השביעי את תהליך הטהרה במי אפר של פרה אדומה.

יא הַנִּגַע בַּמֵּת לְכֹל נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים: יב הוּא יִתְחַטֵּא בּוֹ בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר וְאִם לֹא יִתְחַטֵּא בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר:

המצבים שבהם אדם נטמא בטומאת מת

יא הַנִּגַע בַּמֵּת לְכֹל נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים: יב הוּא יִתְחַטֵּא בּוֹ בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר וְאִם לֹא יִתְחַטֵּא בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר: יג כָּל הַנִּגַע בַּמֵּת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת וְלֹא יִתְחַטֵּא אֶת מִשְׁכָּנוֹ ה' טָמֵא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נָדָה לֹא זָרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טָמֵאָתוֹ בּוֹ: יד זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֶהָל כָּל הַבָּא אֶל הָאֶהָל וְכָל אֲשֶׁר בְּאֶהָל יִטָּמָא שִׁבְעַת יָמִים: טו וְכָל כְּלֵי פְתוּחַ אֲשֶׁר אֵין צְמִיד פְּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא: טז וְכָל אֲשֶׁר יִגַע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּחֻלְל חָרֵב אוֹ בַּמֵּת אוֹ בְּעֵצִים אָדָם אוֹ בְּקִבְרֵי יִטָּמָא שִׁבְעַת יָמִים:

התורה מציינת כמה מצבים שבהם נטמאים בטומאת מת:

1. "הַנִּגַע בַּמֵּת לְכֹל נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים" (יא) - מי שנגע במת.
2. "אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֶהָל כָּל הַבָּא אֶל הָאֶהָל וְכָל אֲשֶׁר בְּאֶהָל יִטָּמָא שִׁבְעַת יָמִים" (יד) - אדם שנכנס לאוהל בזמן שיש באוהל מת. חז"ל מכנים מצב זה "טומאת אוהל". אין הכוונה דווקא לאוהל, אלא לכל מבנה סגור.
3. "וְכָל כְּלֵי פְתוּחַ אֲשֶׁר אֵין צְמִיד פְּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא" (טו) - כל כלי החרס הפתוחים, ללא מכסה (שלא נחשבים "צמיד פתיל") הנמצאים באוהל נטמאים. כלים שאינם עשויים מחרס (המכונים בתלמוד "כלי שטף") נטמאים גם כשהם סגורים.
4. "וְכָל אֲשֶׁר יִגַע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּחֻלְל חָרֵב אוֹ בַּמֵּת אוֹ בְּעֵצִים אָדָם אוֹ בְּקִבְרֵי יִטָּמָא שִׁבְעַת יָמִים" (טז) - אדם שנגע בגוויית המת, בעצם של אדם, בקבר, או בחרב שנהרג בה המת, שגם היא אבי אבות הטומאה כמת.

סדר הטהרה

יז וְלִקְחוּ לְטָמֵא מֵעֵפֶר שְׂרֵפֶת הַחֲטָאת וְנָתַן עָלָיו מִיַּם חַיִּים אֶל כְּלֵי יָדָיו וְלִקְחָהּ אֶזוּב וְטָבַל בְּמַיִם אִישׁ טָהוֹר וְהָזָה עַל הָאֵהָל וְעַל כָּל הַכֵּלִים וְעַל הַנֶּפֶשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם וְעַל הַנֶּגַע בַּעֲצָם אוֹ בַּחֲלָל אוֹ בַּמֵּת אוֹ בַּבְּקָר: יט וְהָזָה הַטָּהָר עַל הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטָּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבְּסוּ בַּגָּדֵי וְרַחֵץ בְּמַיִם וְטָהַר בְּעֶרְבֹ:

התורה מתארת את סדר הפעולות הנדרשות לטהרה:

1. וְלִקְחוּ לְטָמֵא מֵעֵפֶר שְׂרֵפֶת הַחֲטָאת וְנָתַן עָלָיו מִיַּם חַיִּים אֶל כְּלֵי יָדָיו – מערבבים את אפר הפרה (שלעשייתו ניתנו הוראות בחלק הראשון של הפרשה) עם מי חיים (מי מעיין).
2. וְלִקְחָהּ אֶזוּב וְטָבַל בְּמַיִם אִישׁ טָהוֹר וְהָזָה עַל הָאֵהָל וְעַל כָּל הַכֵּלִים וְעַל הַנֶּפֶשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם וְעַל הַנֶּגַע בַּעֲצָם אוֹ בַּחֲלָל אוֹ בַּמֵּת אוֹ בַּבְּקָר – האזוב (זעטר) משמש כאן לשני דברים: הוא מושלך לתוך שריפת הפרה (ו). ומזים בעזרתו את מי אפר הפרה (יח).
3. וְהָזָה הַטָּהָר עַל הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטָּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבְּסוּ בַּגָּדֵי וְרַחֵץ בְּמַיִם וְטָהַר בְּעֶרְבֹ – פסוק זה הוא המשכו של הכלל שלמדנו בפסוק יב: הוא יתחטא בו ביום השלישי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְטָהַר – צריך להזות על הנטמא למת פעמיים – ביום השלישי וביום השביעי.

[העמקה]

זה אחד המקומות שבהם בא לידי ביטוי הכלל שקבעו חז"ל "דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר". מפסוק יב לא ברור אם צריך להזות גם ביום השביעי. בא פסוק יט ומכריע שצריך להזות גם ביום השביעי.

מי שנכנס למקדש בטומאתו חייב כרת

כ וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקֶּהֱלִי כִּי אֶת מִקְדָּשׁ ה' טָמֵא מִי נִדָּה לֹא זָרַק עָלָיו טָמֵא הוּא:

העונש למי שנכנס בטומאתו למקדש הוא עונש כרת, שהוא העונש החמור ביותר בדיני שמים. התורה חזרה כאן על האזהרה שהזהירה בפסוק יג.

משמעות החזרה על האזהרה [העמקה]:

פסוק כ חוזר במדויק על מה שנאמר בפסוק יג:
 יג כָּל הַנֶּגַע בַּמֵּת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת וְלֹא יִתְחַטֵּא אֶת מִשְׁפָּחָהּ ה' טָמֵא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נִדָּה לֹא זָרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טָמֵא וְטָמֵא הוּא.
 כ וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקֶּהֱלִי כִּי אֶת מִקְדָּשׁ ה' טָמֵא מִי נִדָּה לֹא זָרַק עָלָיו טָמֵא הוּא.
 מה הסיבה לחזרה?

חז"ל (בבלי שבועות טז, ב) ציינו שבפסוק יג נאמר "מִשְׁכַּן ה' ", בעוד שבפסוק כ נאמר "מִקְדָּשׁ ה' ". והטעימו שפסוק כ מרחיב את הלכות הטהרה מהמשכן שקדושתו זמנית, אל המקדש, שקדושתו קדושת עולמים.

רמב"ן מציג הסבר על פי הפשט ולפיו פסוק יג עוסק באיסור ביאת הטמא אל המשכן, בעוד שפסוק כ' בא להעניש בכרת אדם שאכל קדשים (קרבנות) בטומאה. הוא מפרש את המילה 'מקדש' במשמעות 'קדשים':

רמב"ן פסוק כ:

ועל דעת רבותינו הוא לחייבו במשכן אהל מועד ובמקדש בית עולמים, ואפשר כפי פשוטו כי את מקדש ה', קדשי הקרבן, כי כבר חייב כרת באוכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטמאתו עליו, וכאן חייב עוד גם על מי שלא יתחטא ביום השלישי וביום השביעי אע"פ שטבל, ויהיה פי' מקדש ה', קדשי ה' כמו את מקדשו ממנו, הנה הכרת בפרשה על טומאת מקדש וקדשיו. והנכון בעיני כפשוטו, כי הכרת הראשון בנוגע במת כמו שאמר כל הנוגע במת הנפש, והשני גם במאהילים שלא נגעו בעצם ובקבר, כי טעם ואיש אשר יטמא ולא יתחטא, ואיש אשר יטמא בכל אלה הנזכרים ולא יתחטא. ועל דרך האמת יתכן שיהיה מקדש ה', רמז למקדש המקדש.

ייחודה של פרשת פרה אדומה וטעמה

מטהרת טמאים ומטמאת טהורים

עניין זה של היטמאות העוסק בטהרה עם אפר הפרה הוא אחת מנסתרות הבנתנו במצווה זו – מצד אחד היא מטהרת את האדם מהטומאה החמורה ביותר, טומאת המת, ומצד שני השותפים לטהרה שהיו טהורים לפני כן נטמאים בעטיה. לדוגמה:

1. השורף את הפרה - וְהִשָּׂרַף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בְּמֵי־וְרִחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמֵי־וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב (פסוק ח)
2. האוסף את אפר הפרה - וְכִבֵּס הָאוֹסֵף אֶת אֲפֵר הַפָּרָה אֶת בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב (פסוק י)
3. מי שנושא את מי החטאת "מי הנידה" (=מי אפר הפרה) - וּמִזָּה מִי הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהִלְגַּע בְּמֵי הַנִּדָּה וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב.

הערה למורה: התלמיד צריך לדעת הוכחה אחת מן הכתובים.

להעמקה – הניסוח ההלכתי ברמב"ם:

רמב"ם הלכות פרה אדומה [ה, א]:

כל העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף מטמאין בגדים כל זמן עשייתן שנאמר בשוחט ומשליך עץ ארז "וכבס בגדיו ורחץ בשרו" ונאמר בשורף "והשורף אותה יכבס בגדיו" ונאמר "וכבס האוסף את אפר הפרה", מלמד שכל העוסקין בה מתחלה ועד סוף מטמאים בגדים וטעונון טבילה והערב שמש דין תורה.

להעמקה - האם פרה אדומה היא קרבן?

הפרה האדומה איננה קרבן אך יש בה יסודות הדומים לקרבנות. הדמיון לקרבנות בא לידי ביטוי בכמה מרכיבים - על התקנתה מופקד כוהן, כמו קרבנות מסוימים היא נשרפת כליל, אבל שרידיה מכונים 'אפר' במקום 'דשן'; כמו כל קרבן עליה להיות תמימה בלי מום, אולם לדרישה שתהיה זו פרה שלא עלה עליה עול ושצבעה יהיה אדום - אין מקבילה בקרבנות. מאידך, כל מעשיה נעשים מחוץ למקדש, מה שאין כן בנוגע לשאר הקרבנות.

"זאת חוקת התורה" - מצוה ללא הסבר

לפי דברי המדרש, שלמה המלך, החכם מכל אדם, אמר שלא הצליח לעמוד על טעמה של הפרשה:

במדבר רבה, פרשה יט:

אמר שלמה: על כל אלה עמדתי, ופרשה של פרה אדומה חקרתי ושאלתי ופשפשתי "אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני" (קהלת ז, כג)

הקושי לבארה רמוז בכינוי המיוחד שהתורה מעניקה לפרשה: "זאת חוקת התורה" (פסוק ב).

רש"י:

זאת חקת התורה - לפי שהשטן ואומות העולם מונין [מעליבים] את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה "חקה", גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה.

מצוות פרה אדומה, שטעמה לא מושג והיא 'חוקת התורה', מלמדת אותנו את היחס הבסיסי למצוות תורה: היחס צריך להיות ממקום של 'נעשה ונשמע'. מצווה יחידה זו שלא נודע ולא ייודע לעולם טעמה, יכולה ללמדנו על כלל המצוות, שהן בראש ובראשונה גזירת מלך ועל האדם לעשות אותן על אף שלא נודע טעמן.

להעמקה – הדגמת הסברו של רש"י בסיפור:

תנחומא חוקת ח:

מעשה בגוי אחד ששאל את רבן יוחנן בן זכאי:

"אלין מיליאי דאתון עובדין [=מה שאתם עושים בפרה אדומה] נראין כמין כשפים!! אתם מביאים פרה ושורפין אותה וכותשין אותה ונוטלין את אפרה ואם אחד מכם מטמא למת, מזין עליו שנים שלש טפין ואתם אומרים לו: טהרת! אמר לו ר' יוחנן בן זכאי: "ולא נכנסה בך רוח תזזית מימך?" אמר לו: "לאו". אמר לו "ראית אדם שנכנסה בו רוח תזזית?" אמר לו: "הן". אמר לו: "ומה אתם עושין לו?" אמר לו: "מביאין עקרין ומעשנין תחתיו ומרביצים עליה מים, והיא [=הרוח] בורחת". אמר לו: "ישמעו אזניך מה שאתה מוצא מפיד! כך הרוח הזו רוח טומאה הוא, ... מזין עליו מי נידה והוא בורח!"

לאחר שיצא הגוי, אמרו לו תלמידיו: "רבנו, לזה דחית בקש, לנו מה אתה אומר" אמר להם: "חייכם! לא המת מטמא ולא פרה מטהרה ולא המים מטהרין. אלא אמר הקב"ה: "חוקה חקקתי, גזירה גזרתי, אי אתה רשאי לעבור על גזרתי".

הקשר רחב [רשות]

הזכרת טומאת המת במקומות נוספים בתנ"ך

ויקרא כא – דין מיוחד של הכהנים לעניין טומאת המת:

א ויאמר ה' אל משה אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו: ב כי אם לשאריו הקרב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו: ג ולאחתו הבתולה הקרובה אליו אשר לא הייתה לאיש לה יטמא:

ציווי זה הוא הבסיס להלכה שנוהגת גם היום, ולפיה על מי שנחשב כהן, להימנע מלהיטמא למת. ולכן כהנים נזהרים מכניסה ללא צורך וחיוב לבתי קברות ולבתי חולים.

במדבר ח – הזאת מי חטאת על הלויים:

ה וידבר ה' אל משה לאמר: ו קח את הלויים מתוך בני ישראל וטהרת אתם: ז וכה תעשה להם לטהרם הזה עליהם מי חטאת והעבירו תער על כל בשרם וכבסו בגדיהם והטהרו:

מן הכתוב בפרק זה עולה שבני ישראל ידעו שיש להזות על הטמאים מי חטאת, וזה מחזק את תפיסת חז"ל שהזכרנו ביחידה, לפיה, פרשת פרה אדומה נאמרה לבני ישראל כבר לאחר הקמת המשכן.

במדבר ט – פסח שני:

ו ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא:

מפרשת פסח שני עולה, שבני ישראל ידעו שמי שטמא בטומאת מת, איננו רשאי לאכול מן הקרבנות.

במדבר לא – החזרה ממלחמת מדין:

יט ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים כל הרג נפש וכל נגע בחלל תתחטאו ביום השלישי וביום השביעי אתם ושביכם: כ וכל בגד וכל פלי עור וכל מעשה עזים וכל פלי עץ תתחטאו: כא ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חקת התורה אשר צוה ה' את משה: כב אך את הזהב ואת הכסף את הנחשת את הברזל את הבדיל ואת העפרת: כג כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר אך במי נדה יתחטא וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים: כד וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם ואחר תבאו אל המחנה:

בחזרתם ממלחמת מדין, בה עסקו הלוחמים בהריגת אויביהם, הם מצווים לקיים את תהליך ההטהרות מטומאת המת, על פי הפרטים שצוינו בפרשת פרה אדומה יט.

הקשר אישי [רשות]

הקשר אישי

1. מה ההבדל בין קיום מצוות מתוך הבנה וקיום מצוות מהיותן צו א-לוקי?
2. האם יש לחתור להבנה, גם במקום שבו אומרים לנו שאי אפשר להבין?
3. מדוע נבחרו דווקא עץ ארז, אזוב ושני תולעת לטהר את האדם מטומאת המת? (רש"י [כא]): ומדרש אגדה העתקתי מיסודו של רבי משה הדרשן וזהו: ... **עץ ארז ואזוב ושני תולעת** - שלשה מינין אלו כנגד שלושת אלפי איש שנפלו בעגל. וארז הוא הגבוה מכל האילנות ואזוב נמוך מכולם, סימן שהגבוה שנתגאה וחסא, ישפיל את עצמו כאזוב ותולעת ויתכפר לו). מדוע דווקא הענווה מאפשרת כפרה?